

Beata Bronka, Dominika Kowalczyk*

Kodeks etyki zawodowej w rachunkowości jako przykład zbioru zasad etycznego postępowania w zawodzie księgowego

Wprowadzenie

Etyka zawodowa niejednokrotnie przybiera formę kodeksu etycznego danego zawodu, który pokazuje, jak powinien wyglądać społecznie akceptowany wzór postępowania.

W Polsce od kilku lat funkcjonuje wydany przez Stowarzyszenie Księgowych w Polsce *Kodeks etyki zawodowej w rachunkowości*. Obejmuje on „zbiór zasad etycznych właściwych dla wykonywania zawodu w dziedzinie rachunkowości”¹. Jest on rozpoznawalnym i niezwykle istotnym instrumentem, uznawanym za niezbędny w profesjonalnym wykonywaniu zawodów powiązanych z rachunkowością. Zasady etyki w rachunkowości dotyczą nie tylko księgowych, ale również wszystkich osób zajmujących się rachunkowością, „mających wpływ na produkty rachunkowości”². Zatem zakresem objęte są również osoby fizyczne, które dokonują czynności księgowych i wspomagających zarządzanie, a także rozliczeń podatkowych oraz innych rozliczeń publicznoprawnych.

Celem niniejszego rozdziału jest przedstawienie kilku najważniejszych zasad etyki w rachunkowości oraz zwrócenie uwagi na to, iż ich przestrzeganie świadczy o profesjonalizmie księgowego i wysokiej jakości świadczonych przez niego usług. Problem etycznego postępowania jest szczególnie ważny w rachunkowości, ponieważ w ostatnich latach w tej dziedzinie obserwuje się dużą zmienność prawa i złożoność operacji gospodarczych.

* Studentki ze Studenckiego Koła Naukowego Rachunkowości SIGMA z Łodzi, Uniwersytet Łódzki, Wydział Zarządzania, Katedra Rachunkowości, ul. Jana Matejki 22/26, 90-237 Łódź.

¹ *Kodeks zawodowej etyki w rachunkowości*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2012, s. 11.

² M. Garstka, *Podstawy etyki zawodowej w rachunkowości*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, Kielce 2013, s. 20.

W dobie ciągle postępujących zmian ryzyko wystąpienia zachowań mających nieetyczny charakter (np. manipulacji informacją, nieuczciwości, szukania luk w prawie) jest podwyższone.

1. Etyka w zawodzie księgowego

W dzisiejszych czasach zawód księgowego nie opiera się jedynie na podstawowych czynnościach, należących do jego obowiązków, takich jak umiejętność księgowania czy znajomość podstawowych zasad księgowości i prawa. Księgowy powinien jeszcze w sposób twórczy kontrolować i badać, a przy tym nawiązywać nie porozumienia z ludźmi i rozumieć ich interes. Powinien być „artystą, a nie zwykłym rzemieślnikiem”³.

Jak widać powyżej, problem odwzorowania rzetelnych informacji przez księgowego nie sprowadza się tylko do podstawowych czynności, jakie on wykonuje. Wymaga przede wszystkim myślenia i zdolności analitycznych, które pomogą rozwiązać etyczne dylematy, z którymi codziennie mierzy się księgowy.

Można uznać, że etyka zawodowa jest „swoistym strażnikiem prestiżu” rachunkowości – ma ona związek przede wszystkim z normami postępowania pewnych grup zawodowych⁴.

Problem etyki w rachunkowości jest obecny w każdym z miejsc, gdzie człowiek ma możliwość swobodnego wyboru między rozwiązaniami, które służą odwzorowaniu rzeczywistości gospodarczej. Z etycznymi dylematami borykają się nie tylko polscy księgowi – na całym świecie obowiązują zasady etyki, których należy przestrzegać, by prawidłowo zobrazować rzeczywistość, jaka nas otacza.

Od księgowych, ze względu na fakt, iż jest to zawód zaufania publicznego, wymaga się kompletnej wiedzy, a zarazem biegłości w przestrzeganiu uregulowań prawnych oraz zasad moralnych przyjętych w społeczeństwie⁵.

³ K. Schneider, *Błędy i oszustwa w dokumentach finansowo-księgowych*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2007, s. 7–8.

⁴ A. Karmańska, *Etyka zawodowa w rachunkowości*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2016, s. 215.

⁵ E. W. Maruszewska, *Etyka we współczesnej rachunkowości a wiarygodność informacji w niej tworzonych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice 2014, s. 78.

Księgowi są odpowiedzialni za prezentację i pomoc w przedstawieniu wiarygodnych i użytecznych danych finansowych, które opisują bieżącą sytuację jednostki. Muszą oni przestrzegać reguł postępowania, które warunkują realne zilustrowanie rzeczywistości ekonomicznej przez system informacyjny rachunkowości.

Zawód księgowego niesie za sobą wysokie wymagania wobec osób, które go wykonują. Stale zmieniające się otoczenie wymaga od osoby prowadzącej księgi rachunkowe nieustannego doskonalenia się, pogłębiania wiedzy, umiejętności i kwalifikacji z zakresu rachunkowości.

Odpowiedzialność jest fundamentalną kategorią etyki⁶ – jej znaczenie nabiera ogromnej wagi, ze względu na fakt, że dowodzi o profesjonalnym podejściu do świadczonych usług z zakresu rachunkowości. Ponadto, rachunkowość jest bezsprzecznie i nierozzerwalnie związana z zarządzaniem cudzym majątkiem, co może powodować chęć wykorzystania go do własnych celów. Dobry księgowy nie powinien kierować się chciwością – powinien być uczciwy.

Uczciwość wraz ze sprawiedliwością wzajemnie się dopełniają. Profesjonalny księgowy powinien postępować „w sposób otwarty i uczciwy we wszystkich powiązaniach zawodowych i gospodarczych”⁷, niezależnie od tego, czy jest to kontakt ze współpracownikiem czy konkurentem.

Bezstronność to kolejna z cech, jaka powinna charakteryzować współczesnego księgowego. Należy sprawiedliwie odwzorowywać zdarzenia gospodarcze, nie zważając na naciski zewnętrzne i swoje własne przekonania, które mogłyby spowodować, że wykazane dane utraciłyby walor obiektywności. Powinno się uwzględniać i opierać swoje interpretacje i wnioski wyłącznie na faktach i dostępnych, potwierdzonych dokumentacją księgową danych.

2. Zasady etyki i normy wykonywania zawodu księgowego zawarte w Kodeksie Etyki Zawodowej w Rachunkowości

Księgowy jest zobligowany do posiadania odpowiednich kwalifikacji, które gwarantują wysoką jakość usług, jakie oferuje. Chodzi tu o wiedzę i umiejętności nie tylko z zakresu rachunkowości, ale także z dziedzin po-

⁶ Ibidem, s. 9.

⁷ M. Garstka, *Podstawy etyki zawodowej w rachunkowości*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, Kielce 2013, s. 49.

krewnych, które łączą się pośrednio z rachunkowością, takich jak etyka czy prawo. Aby utrzymywać kompetencje zawodowe na określonym poziomie powinno się nieustannie doksztalać (za pomocą szkoleń, kursów). Obliguje do tego zasada kompetencji zawodowych i wysokiej jakości pracy, przytoczona poniżej.

Zasada kompetencji zawodowych wymaga od osoby zajmującej się rachunkowością posiadania należytego przygotowania zawodowego, ustawicznego poszerzania i aktualizowania wiedzy fachowej, doskonalenia zawodowych umiejętności oraz takiego ich wykorzystywania, aby praca osoby zajmującej się rachunkowością mogła być uznana przez zainteresowane strony za wykonaną uczciwie, rzetelną i pozbawioną stronniczości. ***Zasada wysokiej jakości pracy*** wymaga od osoby zajmującej się rachunkowością przestrzegania należytej staranności i obiektywizmu w systematyce informacji przetwarzanych i prezentowanych przez system rachunkowości, tak aby zasługiwały one na zaufanie osób z nich korzystających. Zasada ta obejmuje sprawność organizacyjną, terminowość i fachowość w kontaktach z osobami korzystającymi z wyników pracy osoby zajmującej się rachunkowością oraz otwartość na zgłaszane potrzeby informacyjne, których zaspokojenie leży w obszarze jej kompetencji i możliwości systemu rachunkowości⁸.

Druga z przytoczonych zasad odnosi się do wysokiej jakości pracy. Nakłada ona na księgowych obowiązek oferowania swoim klientom jak najwyższej jakości usług księgowych. Na księgowych ciąży zatem obowiązek utrzymywania umiejętności zawodowych na określonym poziomie oraz uczciwe wykorzystywanie zdobytych podczas edukacji umiejętności. Aktualizowanie i doskonalenie posiadanej już wiedzy pozwala wykonywać pracę zgodnie z określonymi przez środowisko zawodowe standardami. Biorąc pod uwagę zmienność przepisów z zakresu rachunkowości i dynamikę rozwoju gospodarczego doksztalanie się jest niezbędnym elementem, który pozwala zagwarantować klientom wysoką jakość usług.

Warto zauważyć, że w ostatnich latach rachunkowość została w znaczącym stopniu skomputeryzowana. Komputeryzacja zapisów księgowych znacznie ułatwia prowadzenie usług księgowych, jednak wymaga

⁸ Kodeks zawodowej etyki w rachunkowości, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2012, s. 23.

od księgowego znajomości oprogramowania. Może to utrudniać pracę, zwłaszcza starszym wiekiem księgowym, którym adaptacja do komputerowo wykonywanej pracy może sprawiać większy problem.

W przypadku zasady niezależności zawodowej chodzi o zdolność do zarządzania własnym postępowaniem, które jest wolne od nacisków i ingerencji osób trzecich.

Zasada niezależności zawodowej osoby zajmującej się rachunkowością polega na wyrażaniu niezależnej opinii w sprawach wymagających rozstrzygnięcia przy jej udziale. Zasada ta wiąże się z:

- ✓ niezależnością profesjonalnego osądu, która oznacza stan umysłu pozwalający osobie zajmującej się rachunkowością na rzetelne, obiektywne i wiarygodne przedstawienie jej zdania, bez ulegania wpływom zniekształcającym profesjonalny osąd oraz
- ✓ dbałością o wizerunek zawodu w dziedzinie rachunkowości, co oznacza unikanie przez osobę zajmującą się rachunkowością takich sytuacji i działań, które mogłyby doprowadzić do tego, że inne kompetentne osoby mogłyby wyciągnąć uzasadniony wniosek, że zasada niezależności nie została przez nią zachowana⁹.

Często księgowi są poddawani różnego rodzaju naciskom ze strony zarządów spółek, którym zależy na przeniesieniu swoich oczekiwań lub zobowiązań na osobę odpowiedzialną za przygotowanie informacji księgowych¹⁰. Do zniekształcenia profesjonalnego osądu może doprowadzić między innymi presja czasu, specyfika branży i klienta, a także własne korzyści dla księgowego.

Wraz z kwalifikacjami księgowych, rosną też ich możliwości swobodnego działania. Rozwój osobisty pozwala na zachowanie większej niezależności. Samorozwój jest doceniany w pracy zawodowej i można uznać, że jest on kluczem do zdobycia wyższego stanowiska.

Niezależność zawodowa nie wyklucza braku współpracy między księgowymi – osoba zajmująca się rachunkowością powinna doceniać znaczenie

⁹ Kodeks zawodowej etyki w rachunkowości, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2012, s. 26.

¹⁰ E. W. Maruszczyńska, *Etyka we współczesnej rachunkowości a wiarygodność informacji w niej tworzonej...*, s. 71.

pracy zespołowej, gdyż pozwala ona na wymianę doświadczeń i wiedzy, które mogą pomóc w rozwiązywaniu problemów, z którymi boryka się księgowy.

Dobremu księgowemu powinna przyświecać dbałość o wizerunek zawodu. To, że księgowy prawidłowo i rzetelnie wykonuje swoją pracę, wpływa na opinię społeczeństwa o księgowych jako o grupie zawodowej. Odpowiedzialność to „moralny obowiązek odpowiadania za swoje czyny i ponoszenia prawnie przewidzianych konsekwencji zachowania”¹¹.

Zasada odpowiedzialności za przygotowywane i prezentowane informacje z zakresu rachunkowości oznacza świadomość konieczności przygotowania i prezentowania przez osobę zajmującą się rachunkowością tych informacji w sposób zgodny z obowiązującym prawem, standardami zawodowymi i normami etycznymi¹².

Odpowiedzialność jest jednym z wielu wyznaczników, które pozwalają ocenić, jaką postawę pracownik przyjmuje wobec pracy. Osoba zajmująca się rachunkowością powinna czuć odpowiedzialność za siebie jako uczestnika procesu pracy, ale również za osoby współpracujące z nim, a także za sam proces pracy, jej organizację i ostateczne efekty¹³.

Emocjonalna postawa wobec organizacji i wykonywanych w niej czynności jest jednym z zasadniczych czynników, pozwalających określić jakość pracy pracownika.

Praca zawodowa w obszarze rachunkowości wymaga od zatrudnionych współpracy między sobą, niejednokrotnie jest związana z wymianą doświadczeń i opinii, co w konsekwencji pozwala lepiej i szybciej rozwiązywać problemy związane z wykonywaną profesją.

¹¹ Słownik języka polskiego, s. 280.

¹² *Kodeks zawodowej etyki w rachunkowości*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2012, s. 28

¹³ M. Garstka, *Etyka zawodu księgowego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, Kielce 2015, s. 63.

Zasady postępowania osoby zajmującej się rachunkowością w relacjach z osobami, jednostkami i instytucjami powiązanymi z nią zawodowo opierają się na szacunku, wzajemnym zrozumieniu, bezinteresowności, życzliwości, wspólnym zaangażowaniu i wymianie doświadczeń¹⁴.

Wzajemne zrozumienie i życzliwość w kontaktach ze współpracownikami tworzy dobrą atmosferę, która pozytywnie wpływa na jakość wykonywanej pracy. Złośliwości i zła atmosfera między pracownikami prowadzi do wielu konfliktów, co może negatywnie odbijać się na relacjach z klientami.

Zasady postępowania osoby zajmującej się rachunkowością w przypadkach sporu i sprzeczności interesów opierają się na dążeniu do obiektywnych i polubownych rozstrzygnięć w takich sytuacjach¹⁵

Powyższa zasada Kodeksu odnosi się do trudnej i uciążliwej sytuacji, jaka może być wywołana sprzecznością interesów lub konfliktem. W literaturze przedmiotu zauważa się pozytywne funkcje konfliktu, takie jak np. to, że sprzyja on otwartemu postawieniu ukrywanych wcześniej różnic czy też to, że wymusza on zdefiniowanie problemów ważnych, co z kolei ułatwia określenie priorytetów. Jednak co do zasady współpracownicy powinni dążyć do zgody i polubownego rozstrzygnięcia sprawy¹⁶.

Warto, by w konfliktowej sytuacji w pierwszej kolejności postawić sobie za cel rozwiązanie nieporozumienia. Pozwoli to uniknąć sytuacji, w której podejmowanie decyzji jest obciążone napięciem wynikającym ze spornej sytuacji – spór może powodować, że decyzje nie są obiektywne, a sami współpracownicy mają osłabioną percepcję y powodu zdenerwowania, co z kolei osłabia jakość decyzji.

Kolejna zasada Kodeksu odwołuje się do sytuacji szczególnych.

¹⁴ *Kodeks zawodowej etyki w rachunkowości*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2012, s. 29.

¹⁵ *Ibidem*, s. 30.

¹⁶ G. Myśliwiec, *Etyka gospodarcza i zawodowa*, Almamater, Warszawa 2013, s. 119.

Zasady postępowania osoby zajmującej się rachunkowością w sytuacjach szczególnych jednostki prowadzącej rachunkowość lub jednostki usługowo prowadzącej rachunkowość polegają na dążeniu do wypełnienia nadrzędnych zasad rachunkowości ze szczególnym uwzględnieniem zasady rzetelnego i wiernego obrazu oraz norm etycznych¹⁷.

Kodeks w rozdziale 6. wymienia sytuacje szczególne, z jakimi jednostka gospodarcza może mieć styczność. Są to między innymi¹⁸:

- ✓ likwidacja, upadłość postępowanie układowe bądź naprawcze,
- ✓ zagrożenie zasady kontynuacji działalności z innych powodów,
- ✓ zmiany personalne w zakresie wykonywania czynności księgowych, czynności wspomagających zarządzanie, rozliczeń podatkowych i innych rozliczeń publicznoprawnych,
- ✓ utrata znaczących zasobów informacyjnych, w tym dokumentacji źródłowej,
- ✓ ujawnienie istotnych materialnie uchybień mających konsekwencje w rachunkowości jednostki,
- ✓ inne niewymienione w Kodeksie, które mogą być postrzegane jako takie przez jednostkę.

W wielu profesjach wymagane jest zachowanie **tajemnicy zawodowej** – często jest to przedmiotem regulacji prawnych. Nieprzestrzeganie tajemnicy zawodowej może spowodować negatywne konsekwencje dla osoby, która zaniecha jej dochowania.

Zasada zachowania tajemnicy zawodowej oznacza, że osoba zajmująca się rachunkowością w pełni przestrzega poszanowania prawa zarządu jednostki do nierozpowszechniania znanych jej, a mających charakter wewnętrzny, informacji, których ujawnianie nie jest obowiązkowe w świetle prawa, a które mogą mieć gospodarcze lub inne znaczenie dla jednostki¹⁹.

¹⁷ Kodeks zawodowej etyki w rachunkowości, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2012, s. 33.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Kodeks zawodowej etyki w rachunkowości, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2012, s. 35.

Relacje księgowego i osób trzecich przybierają więc formę swoistej umowy. Księgowy, postrzegany jako ekspert w dziedzinie rachunkowości, zobowiązuje się wykonać usługę, a przy tym dochować tajemnicy zawodowej, związanej z powierzonymi mu poufnymi danymi²⁰.

Zakończenie

Problem etycznego postępowania dotyczy większości zawodów, które obarczone są dużą odpowiedzialnością. Niewątpliwie można za taki uznać zawód księgowego – wszakże rachunkowość jako dziedzina jest nierozdzielnie połączona z gospodarką i związana z zarządzaniem obcym majątkiem.

Kodeks Etyki Zawodowej w Rachunkowości jest bardzo użytecznym dokumentem, stworzonym przez Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, znajdującym zastosowanie w praktyce i koncentrującym się na problematyce etyki zawodowej w rachunkowości. Jego celem jest propagowanie ponadczasowych, a przy tym uniwersalnych zasad i reguł, których przestrzeganie pozwoli księgowemu na wykonywanie swojej profesji na możliwie najwyższym poziomie.

Przy wykonywaniu swojej pracy zawodowej księgowy staje przed wieloma moralnymi dylematami. Jego rzetelność, uczciwość i obiektywizm są często poddawane próbom. Odpowiednie nastawienie księgowego i jego postawa, promująca kulturę, opartą na wartościach etycznych świadczą o poczuciu odpowiedzialności za jego działania i są dowodem na to, iż mamy do czynienia z kompetentnym i zasługującym na zaufanie człowiekiem.

Należy podkreślić, iż zasady etyki zawodowej są nieodzownym elementem systemu rachunkowości, dającym gwarancję wysokiej jakości usług, rzetelności ich wykonania, a także wskazującym podstawowe zasady postępowania w zawodzie księgowego, dlatego też ich przestrzeganie jest tak istotne.

²⁰ M. Cieślak, *Podjęcie etyczne w rachunkowości a jakość sprawozdań finansowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2011, s. 179.

Bibliografia

- Cieślak M., *Podejście etyczne w rachunkowości a jakość sprawozdań finansowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2011.
- Garstka M., *Etyka zawodu księgowego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, Kielce 2013
- Karmańska A., *Etyka zawodowa w rachunkowości*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2016.
- Maruszewska E. W., *Etyka we współczesnej rachunkowości a wiarygodność informacji w niej tworzonych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice 2014.
- Myśliwiec G., *Etyka gospodarcza i zawodowa*, Almamater, Warszawa 2013.
- Schneider K., *Błędy i oszustwa w dokumentach finansowo-księgowych*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2007.
- Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, *Kodeks zawodowej etyki w rachunkowości*, Warszawa 2012.